

## יונה ונער קפיטליסטי

### דבר גת המחודש לכבוד 70 שנה לקיבוץ

כשהיינו קטנים חיינו בעולם שותפות וסוציאליזם. הכל היה משותף - אכלנו ביחד בגן, בערב בחדר האוכל עם כולם, לטיולים יצא כל הקיבוץ יחד, וברביקיו ביום העצמאות תמיד היה יחד לכל הקיבוץ. גם בריכת השחייה היפה שהייתה גאות הקיבוץ הייתה משותפת לכולם. כשהקרנו לנו סרטים בחברת הילדים על הדשא שבין גן עץ התות וקבוצת שיבולים קצת התבלבלתי. הקפיטליזם מאמריקה שלח את זרועותיו המתוחכמות בדמות סרטים מצוירים שהוקרנו לפני הסרט. כשצפיתי בטום וג'רי לא הבנתי למה לאנשים יש בריכות פרטיות ליד הבית ולמה הם עושים ברביקיו לבד, ושמו שמיים, מה עושה שם הבחורה עם הסינור שמנקה את הבית. הוריי, בתמימות ובשיא הטבעיות הסבירו שזאת עוזרת הבית – "מה לא ברור פה?". הם גם הסבירו לי בהערצה שהמכשיר המוזר - קופסה של תמונות מתחלפות - הוא טלוויזיה, ואני לא הבנתי מה היא עושה בבית הפרטי ולא במועדון לחבר.

כך, מבולבל אבל די מרוצה מצורת החיים הקפיטליסטית שנשקפה מהסרטים המצוירים, הסתבכתי בתקרית חמורה מאוד בקבוצת הילדים. באחד הבקרים טיפסתי על עץ בחצר הגן של שלהבת הישנה במרדף אחר יונה. אחרי שתפסתיה עבר אחד מהפועלים הפלסטינאים של אברהם סיבוני והציע לי עשר לירות עבור היונה. אני לא התבלבלתי ונפרדתי מהיונה. בעודי חושב מה אעשה עם הכסף ואיפה אתפוס עוד הרבה יונים, רץ אחד מבני כיתתי והביא את הגננת ואמר לה לנגד עיניי שעשיתי מעשה לא קיבוצי. לאחר חקירה קצרה וצולבת החזרתי את הכסף והיונה פרוחה לה, נקראתי לבירור בשיחת קבוצה וננזפתי מול כולם על העסקים שפתחתי בקיבוץ. מבולבל לגמרי, לא הבנתי במה חטאתי, אבל את הנקמה כבר תכננתי. חפרנו, כולנו יחד, בור עמוק בארגז החול, וכמו בסרטים המצוירים כיסינו אותו בענפים ובמקום מוטות מחודדים שמנו אבנים. על חברי שהסגירני, שיצטרך לאחר מכן לתת הסברים, הטלתי לקרוא לגננת באמתלה שילדים הולכים מכות בארגז החול. כשהיא הגיעה בריצה וניסתה להפריד בין הילדים המתחזים, היא נפלה לבור כמו בסרטים. ההצלחה הייתה מעבר למשוער. לקול צחוקנו ושמחתנו היא יצאה מהבור מדממת ופצועה ורצה מבית הילדים ולעולם לא חזרה ובסוף גם את הקיבוץ עזבה.

פעם כולם עבדו בתוך הקיבוץ. לנו, קבוצת שלהבת, היו הורים מיוחדים. מדי בוקר הם נסעו רחוק רחוק לפרדס חנה לעבוד במפעל I.R.D. ליצור מיץ תפוזים. כנראה גם בתנועה ראו סרטים מצוירים והחליטו שכדאי להיות גם קצת קפיטליסטים ומה כבר יכול להיות רע באיזו בעלות על מפעל קטן. כששמעו הורינו הסוציאליסטים שיש מפעל קטן שבעליו הפסיד את כספו בהימורים, חושיהם הקפיטליסטים המחודדים נייערו והם תכננו לקנות אותו בתנאים טובים. בעודם מתכננים את השתלטות הסוציאליסטים, החזיר את נשמתו לבורא המהמר שהיה אחד משני השותפים בבעלות על המפעל. הדבר סיבך עד מאוד את

תוכניות ההשתלטות. עתה היה מדובר בשותפות שהתפרקה ובתהליך "BMBY" מכרז מיוחד בהסכמה שבו אחד השותפים רוכש את חלקו של שותפו והופך לבעלים היחיד של המפעל. הורינו האמיצים לא התלבטו ובכישורים של אילי הון מנוסים פנו לשותף שנשאר בחיים והתחרה במכרז מול האלמנה. בדיעבד התברר שהשותף המהמר לא הפסיד סתם את כל כספו. הוא נעקץ בלונדון על ידי המאפיה הבולגרית שתכננה להשתלט על כל רכושו וההסתבכות איתה גרמה בסוף למותו. הורינו ניצבו מאחורי השותף החי והבטיחו לו תנאים טובים ועבודה לאורך שנים. הוא הגיש הצעה יקרה יותר מכפי יכולתו הכלכלית, שהייתה ידועה לאלמנה, שמאחוריה אולי עמדו בולגרים מסבירי פנים. הם לא שיערו שמאחורי השותף חסר האמצעים עומדים חברי קיבוץ נחושים וכך הצעתם הקמצנית גרמה להפסדם במכרז. השותף חסר האמצעים הפך לבעלים הבלעדי של המפעל ולפי ההסכם הוא העביר את הבעלות לקיבוץ גת שגמל לו והשאירו עוד שנים רבות במפעל בחברת הבת לשיווק מדיג'וס. כך, מקיבוץ חקלאי סוציאליסטי התחלנו את הפרק התעשייתי.

חודשים מספר לאחר הרכישה פרצה מלחמת יום כיפור ועל כיתתנו לא חסה. שני אבות מכיתתנו ושני דודים לא שבו ממנה: רמי רויף ודן ספיר, שי אביטל ויוסי ספיר. דן היה המנהל, היוזם והדמות החיה במפעל. נפילתו פגעה קשה בהתפתחות המפעל. גם עליית מחירי הסוכר לאחר המלחמה תרמה את חלקה. קיבוץ בית ניר נכנס לשותפות ב-1975 ושנה לאחר מכן היה צריך לקבל החלטה מה לעשות עם המפעל שממוקם רחוק בצפון ודי מדשדש מבחינה כלכלית. הכלכלנים הפיקו דוחות עגומים לגבי עתידו של המפעל. ב-1976 הגיעה הסוגיה לפתחה של שיחת הקיבוץ, ולאחר דיונים קשים והתלבטויות רבות התקבלה החלטה לסגור את המפעל ולמכור אותו.

באותה התקופה חברי מהכיתה ניר ספיר עבר עם משפחתו לעיר ולמרות זאת החברות בינינו נשמרה. הוא ביקר בקיבוץ ואני שמחתי לבקרו בעיר הגדולה. הוא הציג אותי לחבריו כ"הקיבוצניק", ואני תמיד שמחתי שיש לי חבר עירוני. ובחופשים הגדולים היינו הולכים לסרטים בעיר הגדולה, ולפני כל סרט המסרים הקפיטליסטים היו ברורים הרבה יותר כפרסומות ולא כסרטים מצוירים. שנינו הדרכנו בשומר הצעיר והתברר לנו שנהיה יחד בטיול הכנת מדריכים לטיול הכרמל של התנועה. כבוגרי קבוצת שלהבת ערכנו תכנונים מדוקדקים להיות יחד ולעשות חיים. על מנת שלא לאכול את העשבים ואת הגרעינים שאוכלים תמיד בטיולים, נערכנו מראש והבאנו שלושה קילו סטייק חזיר ללילה הראשון ושלושה קילו שניצל עוף ללילה השני, לפתנים כיד המלך וקינוחים לרוב. כשהגיע האוטובוס של הטיול לרמפה של חדר האוכל לאסוף את הגתניקים, כולם העמיסו את שקיות האוכל שלהם ואנחנו, מרוצים מעצמנו, גררנו את עגלת הקירור על שלל קרטונים הישר מבית הקירור, נוכח עיניהם המשתאות של המדריכים האחרים. עלינו לאוטובוס

ויצאנו לדרך. הכל היה טוב. שוב אנחנו יחד, ניר ואני מדריכים בשומר הצעיר, וטיול נפלא לפנינו. וכך באמת היה, גם טיול ההכנה וגם הטיול עם החניכים מקבוצת כלנית. אבל אני זוכר ממנו רק דבר אחד. בערב הראשון, כשנערכנו לארוחת הערב, בעודי מדליק את המנגל במחנה המדוגם שניר ואני בנינו, ואותו הארנו במנורת גז חדישה, שמעתי מהחושך דיבורים: "טוב, שכל אחד יביא את האוכל שלו (האורז והעגבניות) ונעשה ארוחת ערב לכולם. גם אלה עם התאורה המדוגמת יביאו את האור פה לכולם". לא עברה דקה והגיעה משלחת כדי לצרפנו אל קרבם על שלל אמצעינו ומזוננו. אני בנימוס הסרתי אותם מעליי אבל את ניר "העירוני" תפסו פתאום געגועים לשותפות ולאחווה עמים, או שבעצם הוא קרא את הסיטואציה יותר טוב ממני. בלחצם של כל אוכלי העשבים הוא ניסה לשכנעני להתחלק בכול עם כולם והרי זה לא כל כך נורא כי בכל מקרה נהיה יחד. ניהלתי קרב מאסף עוד חצי שעה עד שנכנעתי ואכלתי אורז עם רוטב עגבניות בשומן חזיר ואת השניצלים אכלו התנים בלילה בזמן שהשומרים מהקולקטיב ישנו.

חברנו איציק ניצן שהיה הורה בכיתתנו ועבד ב-I.R.D לא ויתר ודרש לקיים דיון חוזר. בשיחת הקיבוץ שדנה בערעורו על סגירת המפעל הוא סחף את כולם בנאום חוצב להבות על חזון ועל צורך בבנייה ובהתפתחות מתמדת ולא בסגירה ורפיון רוח, ושהכלכלנים ילכו לקיבוץ אחר מצידו. הערעור התקבל והוחלט לבדוק שוב את הנתונים. היה מדובר בהשקעה גדולה מאוד של בניית מפעל מבראשית בקיבוצנו, פיצויים לעובדים מפרדס חנה ושווקים בעיתיים לתוצרת. 1977 התחילה ואיתה התחלף השלטון ומפ"ם תנועתנו שהתנגדה למפעל שישי למיץ בארצנו הוחלפה יחד עם המערך בשלטון הליכוד שרצה מאוד לטפח יוזמות פרטיות ונתן אישורים ומענקים גדולים לבוני מפעלים וליצואנים, ופתאום גם הטלפרינטרים של ההזמנות התחילו לעבוד שעות נוספות, וכך בהתאם לפתגם "המזל הולך עם הנועזים", הנתונים הכלכליים השתנו לטובה והתקבלה החלטה להקים את המפעל מחדש בגת. לאחר בנייה במהירות שיא במשך פחות משנה, נפתח בתחילת 1979 המפעל המודרני בגת בשם "גניר" - שותפות גת ובית ניר ידעה עשר שנים של שגשוג והצלחה, שהתחלפו במספר שנים של משבר כלכלי קשה שהעיב על הקיבוץ כולו. כבעבר, קברניטי המפעל ידעו לנווטו בהצלחה לחוף מבטחים. בשנים האחרונות רווחי המפעל מהווים 70% מהכנסות הקיבוץ ומקום פרנסה ליותר מחמישים חבריו.

כך עברו עליי השנים בקיבוץ זה או אחר, המשתנים עם כל אורחות חיי המדינה. השותפות של פעם נעלמה, אבל הגלגל ממשיך להסתובב ולמרות שבדרך כלל לא הבנתי אותה, היא תחזור בגלגול אחר. גם ניר חברי התגלגל בחזרה לקיבוץ כרמיה עם משפחתו, ואף כי שנינו תכננו מבעוד מועד להתגייס לשריון, והוא התגייס לחיל מתוחכם וסודי אחר ולאחר הצבא למד כלכלה ועבד כמנהל בחברה גדולה. הוא נסע ללונדון להתפתח וללמוד באוניברסיטה הכי יוקרתית לכלכלה, שאותה סיים בהצטיינות יתירה.

במקום לקנות מניות בחברה גדולה הוא רכש מפעל ליוגורט בבעלותו המלאה וכך, כמו אביו, הפך לתעשיין. בנוסף ליוגורט, המפעל מייצר לִבְנָה ונחשב למפעל הגדול ביותר לִלְבָּנָה באנגליה. כדי לשווק את תוצרתו ניר הזמין מקום לדוכן קטן בתערוכה גדולה ויוקרית בפריס. ממשרדי התערוכה נאמר לו שיש מקום אחד פנוי ליד דוכן של חברה מאוד גדולה למזון. מתוך חשש להיבלע ליד דוכן החברה הגדולה ניר ניסה לברר פרטים על החברה ואולי אף להזיז את דוכנו אך ללא הועיל אך בנוסף נאמר לו שזאת חברת מזון גדולה מישראל. בדמיונו ראה כיצד הוא מציג את תוצרת היוגורט שלו על יד תוצרת חברת תנובה הגדולה על שלל מוצריה. ביום הכנס, בעודו מקים בעצמו את דוכן המפעל שלו, הוקם לידו דוכן גדול מימדים על ידי חברת הקמה שלא ידעה להסגיר את שם החברה. כשהגיעו המנהלים של החברה מישראל, היו אלה אלישע ואיתן מגת. "מה מעשיכם כאן?", והם עונים לו: "אנחנו מציגים כאן את מוצרי גניר". כך, כמעט 40 שנה אחרי שאביו יזם והקים את גניר, ניצב ניר ליד דוכן גניר בתערוכה בפריס עם דוכן של חברתו החדשה ומשך כל התערוכה הוא היה אורח הכבוד של גניר. לאורחים הוסבר שהוא בנו של יוזם המפעל ומקימו, שעכשיו מפתח מפעל משלו.

הקיבוץ משנה צורתו ואנשים מתגלגלים מכאן לשם. עוד הרבה הפתעות מעניינות מצפות לנו בעתיד. גם השותפות של פעם, למרות שהשתנתה ללא הכר, עוד תתחדש ותפתיע אותנו, גם את אלה שלא תמיד הסתדרו איתה באופן טבעי, כמוני. ויש לזכור שאין תחליף ליזמות ולהתחדשות ויש לטפחם תמיד.

לפוליטיקאי אין קיום ללא הבירוקרט שיוצרו,

בירוקרט תלוי ביצרן שמפרנסו,

וכולם חדלים ללא היזם שממנו הכול מתחיל.

תחקיר וכתובה: שביט לב

תודה רבה לאיתן ברמן, איציק ניצן, ניסים לופו, דבורה ספיר, אלישע גל ויעקב היערי (מרכז משק בזמן רכישת המפעל) שהקדישו מזמנם לשאלותיי הרבות.

תודה מיוחדת לארכיון הקיבוץ ויפעת אופק על האמצעים שעמדו לרשותי - צילומים לרוב וזמן נבירה בפרוטוקולים מעבר הקיבוץ.